

Dirk Harting

HENK VAN DER LEE

53

(Salatiga 1884-
Haarlem 1970)

Een technisch perfect ambachtsman:
etser, lithograaf, graveur, tekenaar,
schilder en grafisch ontwerper

Dirk Harting is bekend door het grote aantal prenten dat hij van Amersfoort heeft gemaakt. Vele ervan zijn in het bezit van Museum Flehite en van verschillende Amersfoortse verzamelaars. In dit artikel zal een overzicht worden gegeven van zijn leven en werk en de betekenis van zijn oeuvre.

Dirk Harting, Paternostersteeg, ets, 1915-1920, (25 × 27 cm).
Museum Flehite nr. 1000-402.

Portret van Dirk Harting Sr., ets, mogelijk naar een foto, 1920-1925, (14x18 cm).
Museum Flehite, nr. 1002-165.

Jeugd en Amersfoortse periode, tot 1904

Dirk Herman Michael Harting werd geboren op 8 maart 1884 in Salatiga (Java) als zoon van Dirk Harting Sr. (1845-1895; schoolhoofd in Nederlands Indië) en Jacoba Hermina van Lessen (1855-1935; afkomstig uit een familie van graanhandelaren; vader was commissaris). Dirk had een zuster Hester Adriana (geboren 1883) en een broer Pieter Nicolaas Ubbo (1892), later hoogleraar letterkunde.¹ De grootvader van Dirk jr., Pieter Harting (1812-1885), was hoogleraar in Utrecht; hij was bioloog, arts en geoloog, en publiceerde veel artikelen waarin hij onder andere het gedachtegoed van Darwin verspreidde; hij woonde in de villa op de hoek van 't Laantje en de Utrechtseweg (later Hotel De Witte).

Omdat de gezondheid van Dirk Sr. te wensen over liet, kwam het gezin in 1895 terug uit Nederlands Indië; kort na aankomst overleed Dirk Sr. Het

gezin trok eerst in bij de ouders van de moeder, en in 1897 bij een zuster van de moeder in de Nieuwstraat. In Amersfoort ging Dirk vanaf dat jaar naar de HBS, waar hij opviel door zijn tekentalent. Na het behalen van het diploma in 1903, meldde hij zich aan bij de Rijks Veeartsenijschool in Utrecht, om daar veeartsenijkunde te studeren. Hij was inmiddels benoemd tot reservesergeant bij de infanterie.

Amsterdamse periode, 1904 tot 1923

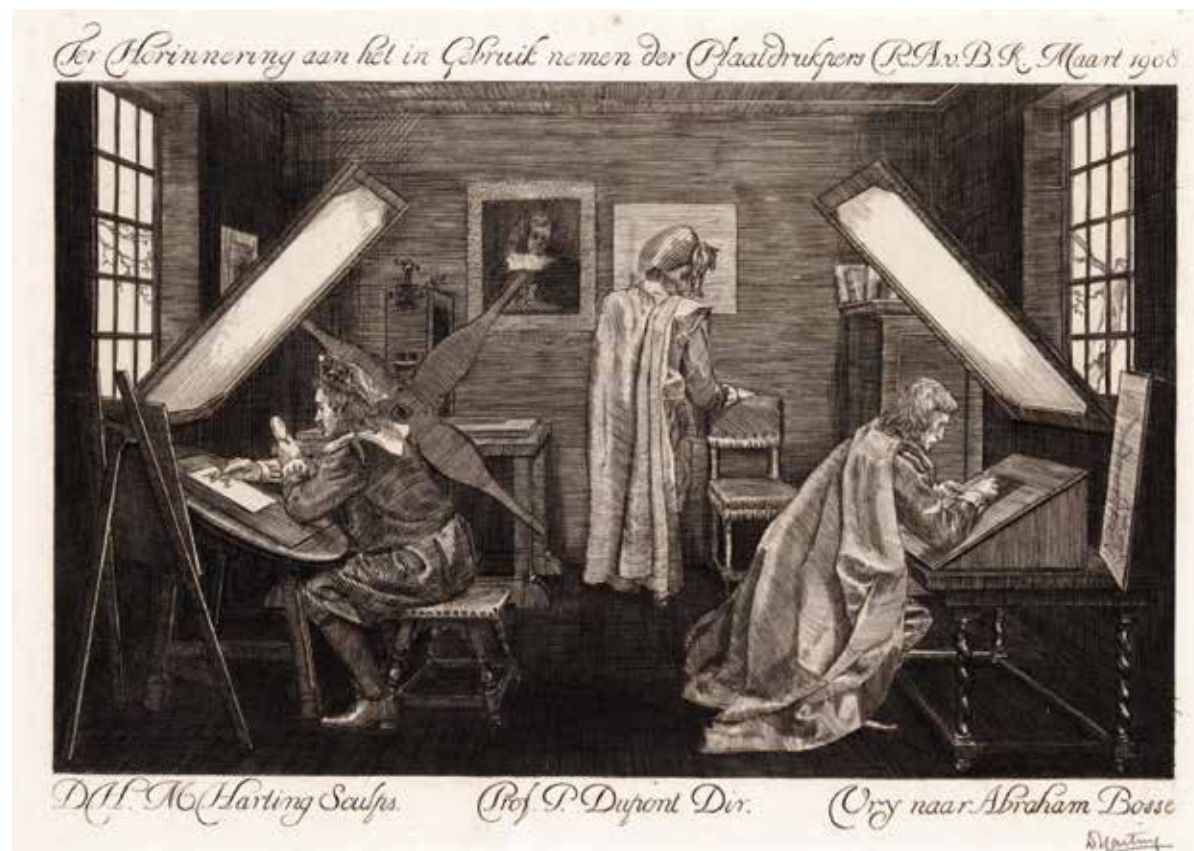
Dirk Harting voelde na een jaar veeartsenijstudie in Utrecht meer voor een artistieke loopbaan. Hij verhuisde in 1904 naar Amsterdam, waar hij na een examen in oktober 1904 toegelaten werd aan de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten². Hij kreeg onderricht van August Allebé (1838-1927) en Pieter Dupont (1870-1911). Allebé, zelf kunstschilder en graficus, was van 1890 tot 1906 directeur van de Academie en had uitgebreide contacten in de kunstwereld. Dupont leerde de gedetailleerde etstechniek op koperplaat kennen in Parijs en werd na enkele perioden te hebben gewerkt in Franse en Nederlandse steden hoogleraar in de grafische kunsten aan de Rijksacademie te Amsterdam.³ Hij doceerde vanaf 1903 en had een groot aantal later bekende kunstenaars onder zijn hoede.

In de laatste decennia van de 19^e eeuw had de grafiek zich tot een zelfstandige kunstdiscipline ontwikkeld. De schilder Willem Witsen (1860-1923) die in Antwerpen met het etsen kennis had gemaakt, werd een belangrijk promotor van deze kunststroming en richtte in 1885 met een aantal andere kunstenaars⁴ de Nederlandsche Etsclub op. Deze vereniging gaf gedurende tien jaar portefeuilles met etsen uit, die een grote waardering onderonden. Vooral het stadsgezicht kreeg in deze jaren een grote populariteit, naar het voorbeeld van vooral Franse kunstenaars.

De eerste twee jaren kreeg Harting les in de teken- en boetseerklassen waar veel aandacht werd besteed aan tekenen naar levend model, anatomie

tot drie jaar op de academie. ³ Ad van der Blom, *Tekenen alsof het gedrukt staat. 100 Jaar grafiek in Nederland*. IC0B, 1978. ⁴ Onder andere: Marius Bauer, Jan Veth, Floris Verster en Anton Derkinderen.

¹ Het was het tweede huwelijk van Dirk Sr.; uit zijn eerste huwelijk had hij een dochter. ² Jaargenoten waren onder andere Pieter van der Hem, Jacob Jongert, Willem Taanman en Menno van Meeteren Brouwer. Zij verbleven slechts een

Dirk Harting, *Plaatdrukkers bij de Rijksacademie, ets, 1908, (15 x 21 cm).*
Museum Flehite nr. 1001-859.

en perspectiefloor. Hij ging zich al in het tweede jaar in de grafische technieken specialiseren, zoals blijkt uit de aantekening op zijn beoordeling in het leerlingenboek⁵

Beoordeling Harting in leerlingenboek:
Cursus 1904/1905: Teken- en boetseerklassen; ijver zeer goed, aanleg goed.
"1905/1906: Tekenklas naar het leven, als aspirant-leerling der graveerklas; ijver en aanleg goed.
"1906/1907: Graveer- en etsklassen; ijver en aanleg goed.
"1907/1908: Idem; ijver en aanleg goed.
"1908/1909: Graveert op een Loge; ijver uitmuntend, vorderingen zeer goed.
"1909/1910: Idem.

Deze klas heeft hij van 1906 tot 1910, gevolgd met goede resultaten. De laatste twee jaar werd hij toegelaten tot een 'Loge', waar gevorderde studenten onder een individuele vrij minimale begeleiding van een hoogleraar konden werken. In 1910 sloot hij de studie aan de Rijksacademie af. Zijn studieresultaten waren zeer goed, zoals blijkt uit de rapportage.

Hij trouwde in 1911 met Johanna Tiggelaar (1884-1943); zij was zangonderwijzeres. Het echtpaar kreeg een dochter Johanna (1912-2000).

Al tijdens zijn studietijd, in maart 1908, kreeg Harting een eervolle opdracht bij gelegenheid van het in gebruik nemen der plaatdrukkers bij de Rijksacademie: het maken van een ets voorstellende een antieke drukpers. Een toelichtende tekst vermeldde dat de prent 'vrij naar Abraham Bosse' was; Bosse (1809-1876) was een belangrijke Franse etser.

⁵ Studentendossier Rijksacademie voor Beeldende Kunsten, aanwezig in Noord-Hollands Archief, nummer 90-176, volgnummer 711; geen nadere gegevens in dit dossier.

Dirk Harting,
Secretarishuisje en
Dieventoren, ets/aquatint,
1915-1920, (17 x 20 cm).
Museum Flehite nr. 1000-076.

Ook in zijn studietijd illustreerde hij enkele boeken. Een ervan is: "Schoolvriendinnen" van Stella Mare, uitgegeven in 1908 bij Honig, Utrecht, een ander is: "Het wonderkruid", door Nelly Hoekstra-Kapteijn, uitgegeven in 1911 door G. Slothouwer, Amersfoort.

Stadsgezichten vormden in de Amsterdamse jaren het belangrijkste onderwerp van de activiteiten van Harting. Al in de jaren van zijn opleiding begon hij verschillende etsen van de Amersfoortse binnenstad te maken; hij logeerde in de zomer daar vaak bij zijn moeder. Zijn etsen werden in Amersfoort verkocht door boekhandel Valkhoff⁶ en later ook boekhandel Veenendaal en enkele kunsthandelaars; dit betrof meestal stadsgezichten van Amersfoort maar ook andere onderwerpen zoals een portret van de Engelse econoom Arnold Toynbee (1852-1883).

Zijn stadsgezichten waren zeer gedetailleerd. Hij maakte tekeningen van de situatie die hij in zijn atelier uitwerkte, en die vervolgens met behulp van een spiegel op de van vernis voorziene etsplaat overbracht.⁷ De prenten waren populair en werden zeer goed verkocht. Veel stadswijken van Amersfoort en Amsterdam en in mindere mate Haarlem, Den Haag, Utrecht, Enkhuizen en Groningen heeft hij vastgelegd. Het totaal van de stadsgezichten is naar schatting een honderdtal. In de begintijd, vanaf 1908, dateerde hij zijn prenten soms, later liet hij een datering bijna altijd achterwege.

De Amersfoortse prenten zijn: Gezicht vanaf de Westsingel; Kamperbinnenpoort; Kapelhuis; Muurhuizen met Dieventoren en met Secretarishuisje; Onze Lieve Vrouwentoren; Koppelpoort; Sprengel vanaf achterzijde Langestraat; Van Oldenbarneveltsteeg; Langegracht; Zuidsingel; Paternostersteeg; Sluisje; enkele niet precies te lokaliseren plekken aangeduid met 'straatje' en 'oud buurtje'. Enkele plaatsen heeft Harting meer dan eens in beeld gebracht, met kleine verschillen.

Dirk Harting, *Paternostersteeg, ets*, 1915-1920, (25 x 27 cm).

Museum Flehite nr. 1000-402.

→ Dirk Harting, *Achterzijde Krankeledenstraat, ets*, 1915-1920, (49 x 37 cm).

Museum Flehite nr. 1000-185.

De Amsterdamse serie is aanzienlijk omvangrijker; ze omvat meer dan 20 prenten, opnieuw met meerdere onderlinge verschillen. De regio Haarlem is eveneens goed vertegenwoordigd met de Amsterdamse Poort, de Nieuwe Kerk, de Sint Bavo Basiliek, het Nieuw Heiligland, het Proveniershofje en het hotel Duin- en Kruidberg in Santpoort.⁸

Zoals boven opgemerkt, bestaan van sommige prenten verschillende variaties. De eerste staat van een ets is een lijnets (zie afb. hierboven); omdat het afdrucken van de prent vanaf de geëtste metalen plaat met de hand geschiedt, kunnen er kleine verschillen voorkomen door meer of minder inkt op te brengen. Vervolgens kan door middel van de aquatinttechniek een deel van de prent van een grijze tot zwarte kleuring worden voorzien; ook hierbij kun-

⁶ Zie B.G.J. Elias en L.A.G.J. van de Haterd. *Palet van de 20ste eeuw. Honderd jaar beeldende kunst in Amersfoort*. Bekking en Blitz, Amersfoort, 2013; en: Henk van der Lee. 'Valkhoff: een Amersfoortse uitgeverij van jeugdboeken', in: *Flehite, Historisch jaarboek voor Amersfoort en omstreken*, Stichting Flehite Publicaties, 2010. ⁷ De sterke detaillering leidde soms tot het vermoeden dat hij zich baseerde op foto's van

zijn hand. In zijn nalatenschap werd een hoeveelheid fotoapparatuur aangetroffen. Harting was overigens in optische ontwikkelingen geïnteresseerd; een door hem ter inzage gelegde octrooiaanvraag voor een optisch instrument is bekend. ⁸ Een niet volledige lijst van zijn stadsgezichten, zie Hans Krol, Haarlem in: weblog *Librariana*, 17-9-2012.

nen allerlei nuances worden aangebracht (afb. op blz 59 Krankeledenstraat als voorbeeld).

Harting heeft in hoge mate geprofiteerd van de vanaf 1900 ontstane nieuwe belangstelling voor de traditionele ets, hij heeft er veel van verkocht en werd zeer populair. Van enige tientallen etsen van Harting zijn afdrucken verschenen als ansichtkaart, kalenderplaat of illustratie in topografische boeken.

Ook ruilde hij zijn prenten tegen die van tijdgenoten, zoals Dupont, Bauer, Van der Valk, Nieuwenkamp, wat resulteerde in een omvangrijke verzameling. Ook etsen van Rembrandt behoorden later tot zijn collectie.

In zijn Amsterdamse tijd werd Harting lid van verschillende kunstenaarsverenigingen: 'Pulchri Studio' in Den Haag en in Amsterdam de wat conventionele 'Arti et Amicitiae' en de meer vernieuwend gerichte 'Sint Lucas'. Ook sloot hij zich aan bij de 'Vereeniging tot Bevordering der Grafische Kunst', afgekort 'De Grafische'.⁹ Hij werd ook lid van de 'Vereeniging tot bevordering van beeldende kunsten' opgericht in 1914, die vooral wandgrafiek promootte.¹⁰ Deze vereniging bracht beeldende kunst onder de aandacht; een doel dat paste in de tijd waarin kunst werd gezien als middel om het volk te verheffen. Hij was verder lid van de kunstenaarsvereniging 'De Spaak', opgericht in 1929, met als doel verkoopexposities te organiseren.¹¹

Ook bestuurlijk was Harting actief, onder andere als jurylid. Hij had zitting in een commissie van het Verbond van Nederlandsche Kunstverenigingen, die het Algemeen Kunstcongres in 1915 organiseerde, en in de commissie die de Prix de Rome 1941 vaststelde.

Hij kreeg verschillende onderscheidingen. In 1912 werd hem de Willink van Collenprijs toegekend voor de ets "Grimnessesluis". Deze prijs werd sinds 1880 gegeven aan jonge kunstenaars en werd betaald uit de nalatenschap van Wilhelm Ferdinand Willink van Collen (1847-1878). De 'Amersfoortse' kunstschilder Hendrik Jan Wolter (Amsterdam

1873-Amersfoort 1952) ontving de prijs in 1904.

Harting kreeg in 1918 een zilveren medaille op de Jaarbeurstentoonstelling, voor zijn inzending "De toren van Amersfoort". Deze ets van de Onze Lieve Vrouwentoren kreeg een plaats in het album van afbeeldingen van Nederland, aangeboden aan koningin Wilhelmina bij haar 25-jarig regeringsjubileum in 1923. Een indirecte onderscheiding was het aanbod van het bestuur van Arti et Amicitiae om de leden een exemplaar van een prent van Harting te schenken, namelijk "De Brouwersgracht".

Hij kreeg van de Nederlandse Posterijen opdracht voor een postzegel in boekdruk van koningin Wilhelmina en profil.¹² Deze werd uitgegeven in 1913 met verschillende waarden in Suriname, Curaçao en Nederlands-Indië.

In zijn Amsterdamse periode waren werken van Harting al in verschillende exposities te zien; zie bijlage.

Heemstedse periode 1923 tot 1970

Dirk Harting woonde na Amsterdam korte perioden in Utrecht en Haarlem, en vestigde zich in 1923 in Heemstede op het Jan Miense Molenaerplein 2, waar hij ook zijn drukpers bediende. Hij bleef op dit adres tot kort voor het eind van zijn leven. Hij bleef lid van de eerder genoemde verenigingen, en sloot zich aan bij 'Kunst Zij Ons Doel' in Haarlem.

Hij bleef actief op deelgebieden van de grafiek: hij was etser, lithograaf, graveur en grafisch ontwerper. Hij maakte geleidelijk aan minder stadsgezichten, hoewel hij van zijn platen nog zeer veel afdrucken heeft vervaardigd en verkocht. Zijn onderwerpen werden in Haarlem vooral landschappen, portretten, bloemstillevens en figuurvoorstellingen. In de afbeeldingen van het duinlandschap rond Zandvoort en Velsen en van het Buitenspaarne werd zijn toets lossier. In de catalogus bij een tentoonstelling in 1983 werden 32 etsen van deze landschappen uit de regio Haarlem en uit andere delen van het land genoemd.¹³

stadsgezichten en landschappen, richtte een tijdschrift op, gaf een 'Jaarboekje voor grafische kunst' uit en deed aan belangenbehartiging. Harting was van 1946 tot 1951 voorzitter van deze vereniging. ¹⁰ Ad van der Blom, *100 Jaar grafiek*. ¹¹ Hans Krol, *Librarians*. ¹² *Ibidem*. ¹³ *Ibidem*.

Dirk Harting, Portret van Oscar Mendlik, ets, 1941, (31 x 25 cm).

Museum Flehite, nr. 1002-071.

Onbekende beeldhouwer, mogelijk Herman Heuff (1875-1945), portret van Dirk Harting, terracotta, ca. 1940.

Museum Flehite, nr. Rc III 1.

Grafische portretten van zijn hand zijn betrekkelijk schaars. De portretten van Toynbee, van Prins Hendrik (1876-1934) en van zijn vriend, de kunstenaar Oscar Mendlik (1871-1963) zijn bekend gebleven; voor een ets van Prins Hendrik kreeg hij in 1939 een opdracht. Een geëts zelfportret en enkele gelithografeerde portretten van Harting zijn bekend; het is niet bekend of hij de litho's in eigen beheer afdruckte.

Ook als schilder en tekenaar was hij actief met portretten en bloemstillevens. Hij tekende portretten van familieleden en in opdracht, bijvoorbeeld van bestuurders van het ziekenhuis in Haarlem, en een Haarlemse burgemeester. In de kalender van drukkerij Enschedé en Zonen in Haarlem voor het jaar 1940 werd een aquarel van Harting met de afbeelding van een begonia opgenomen.

Zijn artistieke activiteiten werden in Heemstede geleidelijk minder. Terugziend kan men zeggen dat hij in de Amsterdamse periode het meest creatief was.

Harting was van 1936 tot 1948 privaatdocent in de grafische vakken aan de Technische Hogeschool Delft en van 1940 tot 1950 doceerde hij aan de Haagse Technische Academie en de Koninklijke Academie voor Beeldende Kunsten, eveneens in Den Haag. Hij was in de jaren veertig ook docent aan de School voor Kunstnijverheid in Haarlem.¹⁴

Hij was ondertussen bekend geworden in het

land, verwierf opdrachten, kreeg leerlingen en exposeerde veelvuldig. Zie de bijlage.

In Heemstede ging Harting verder met het verzamelen van prenten, zowel van tijdgenoten als van voorgangers. In 1960 omvatte zijn collectie ca. 2000 stuks, die hij onder andere voor studiedoeleinden gebruikte.¹⁵ Na de Tweede Wereldoorlog nam de interesse in de traditionele grafiek sterk af. Hij kreeg weinig opdrachten meer en leefde hij van de verkoop van eigen grafisch werk en van grafiek van derden; bovendien drukte hij etsen voor collega's. Nieuwe kunstenaars met geheel nieuwe opvattingen namen de plaatsen van de oude garde in.

Bij zijn 80^e verjaardag wijdde Harry Prenen een gedicht aan hem; zie Haarlems Dagblad, 7 maart 1964. Prenen schreef daarnaast een lovend boekje met reproducties. Een fonds werd gevormd in Haarlem om werken van hem aan te kopen ter plaatsing in Nederlandse musea; naar verluidt werd dit fonds na enkele jaren opgeheven bij gebrek aan stortingen.

De laatste maanden van zijn leven woonde hij in een verzorgingshuis in Haarlem. Dirk Harting overleed in Haarlem op 28 augustus 1970.

¹⁴ *De Residentiebode*, 24 augustus 1942. ¹⁵ Hans Krol, *Librarians*.

⁹ 'De Grafische' werd in 1912 door J.G. Veldheer (1866-1954) en S. Moulijn (1866-1948) opgericht. Ook onder andere de grafici Derkzen van Angeren, Poortenaar, Nijland, Graadt van Roggen en Luns waren lid. Deze vereniging zette zich in voor de verspreiding van de realistische grafiek, vooral

Betekenis van het werk van Harting

Dirk Harting was uitstekend opgeleid en was zonder twijfel een bekwaam graficus. Hij voelde zich thuis in de toen heersende mode in het stadsgezicht die door onder andere Willem Witsen was ontwikkeld, en perfectioneerde de techniek. Zijn stadsgezichten hebben een bijna fotografische nauwkeurigheid, vertonen geen uitdrukking van enige persoonlijke stemming, zijn zonder handelende personen; ze hebben de verdienste dat ze de historische omgeving hebben vastgelegd. Hij wilde slechts de werkelijkheid laten zien, iets wat later door de fotografie werd gedaan. Zijn geduld en zijn nauwgezetheid waren verantwoordelijk voor zijn succes. In zijn actieve periode waren dergelijke prenten zeer gezocht in Nederland.

Harting zal hoe dan ook in de herinnering blijven als een graficus die met veel liefde de dierbare plaatsen in zijn omgeving heeft vastgelegd.

Hij heeft echter geen interesse getoond in nieuwe grafische experimenten en technieken. Hij moest daarom ook weinig hebben van de vernieuwingen in de grafische kunst vanaf 1950. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de lijst met door hem gekozen mede-exposanten op een expositie in Bloemendaal in 1960. Het waren de wat oudere vaak al lang overleden grafici die allen op dezelfde manier als Harting werkten, zoals Marius Bauer (1867-1932), Willem Witsen (1860-1923), Jan Veth (1864-1925), Albert Hahn (1877-1918) en Wilm Wouters (1877-1957).

Men kan zich afvragen of de term ‘kunstenaar’ op Harting van toepassing is. Immers, kunst is volgens Van Dale ‘het vermogen van een kunstenaar dat wat in zijn geest of gemoed leeft of daarin gewekt is tot uiting te brengen op een wijze die schoonheidsontroering kan veroorzaken’. En dit is voor het werk van Harting nauwelijks relevant.

In en na de Tweede Wereldoorlog had Harting nog supporters. Bij vele beoordelingen van het werk van Harting in de pers komt men dikwijls de woorden ‘bekwaam’, ‘gedetailleerd’, ‘nauwkeurig’, ‘tech-

nisch perfect’, ‘kunstig’ en dergelijke tegen. Harting zelf wordt beschreven als ‘vakman’, ‘ambachtsman’, ‘traditionalist’, etc. Dit gold vooral voor de stadsgezichten.

De zeer behoudende criticus Kees Hazelzet (1900-1987) beoordeelde de Boymans tentoonstelling van 1942. Hij merkte op dat er een stijgende lijn in de grafische kunst is waar te nemen, dat de kunstenaars ‘zelfbeheersing’ en een ‘beschaafde allure’ laten zien, en dat ze in een ‘sterke traditie’ staan. Hij prijst ze omdat ze niet ‘losgeslagen’ en ‘wanhopig zoekend’ zijn. Hij noemt Harting een ‘klassieke’ kunstenaar.¹⁶ Deze expositie wordt ook besproken in ‘De Schouw’, een uitgave van de door de Duitse bezetter ingestelde Nederlandsche Kultuurkamer (hoofdredacteur, de nationaalsocialist T. Goede-waagen). De recensent (mogelijk) Henri Bruning spreekt zijn waardering uit voor het werk van de ‘romanticus’ Dirk Harting.

A.J. Vervoorn, deskundige in het gebied van de Nederlandse prentkunst van 1840-1940, schrijft in 1983: ‘Dirk Harting heeft zich in zijn voortreffelijke grafiek in meer dan één opzicht aangesloten bij Willem Witsen: enerzijds de keus en behandeling van een deel zijner onderwerpen (het stadsgezicht) en anderzijds de grote technische zorg en vaardigheid waarmee hij zijn prenten vervaardigde. Er zijn huizen of stadshoekjes in ets/aquatint of vernis mou, waarvan het bij oppervlakkige waarneming onduidelijk is of Witsen dan wel Harting de maker is: dit is een compliment voor de laatste! Maar in zijn verdere ontwikkeling is Harting tot ander werk, als duingezichten, portretten of naaktstudies gekomen tot een welhaast perfecte drogenaald techniek.’¹⁷

Werk van Harting is in verschillende collecties te zien: het Frans Hals Museum en het Teylers Museum in Haarlem, Museum Flehite in Amersfoort, het Postmuseum in Den Haag (ontwerpen voor postzegels), het Rijksprentenkabinet in Amsterdam (meer dan 200 prenten), het Prentenkabinet van de Rijksuniversiteit Leiden, Museum Boymans van Beuningen in Rotterdam, en in de Rijkscollectie. Buiten

Nederland is er werk van Harting in het British Museum in Londen, de Bibliothèque National in Parijs en het museum in St. Louis, USA.

Mede dankzij het speurwerk van de Amersfoortse Hartingkenner en –verzamelaar Gerard Verhoef en de kunsthistorica Corrie van Adrichem-Ammerlaan is dit artikel tot stand kunnen komen. De auteur is hun hiervoor dankbaar.

Bijlage

Harting heeft vaak geëxposeerd. Door zijn lidmaatschappen van kunstenaarsverenigingen kon hij met grote regelmaat terecht in het Stedelijk Museum Amsterdam (Sint Lucas), Pulchri Studio Den Haag, Arti et Amicitia Amsterdam, Frans Hals Museum Haarlem (Kunst zij ons doel), en op vele plaatsen (Vereeniging tot Bevordering der Grafische Kunst). Door galeries werd zijn werk ook aangeboden.

In Amersfoort was hij door zijn vroege werk goed bekend en kreeg hij veel tentoonstellingen:

- 1909 Sociétéit Amicitia te Amersfoort, georganiseerd door de “Vereeniging tot het houden van Kunstbeschouwingen”: etsen, verder werken van Amersfoorters Hendrik Jan Wolter (1873-1952) en Adolf van Weezel Errens (1866-1939)
- 1936 Kunstzaal Sierkunst, Utrechtseweg 111, Amersfoort: etsen en aquarellen
- 1914 Zaal “het Valkje”, Valkestraat te Amersfoort, georganiseerd door de “Vereeniging tot het houden van Kunstbeschouwingen”: etsen, verder aquarellen van W. de Zwart
- 1915 Museum Flehite, Amersfoort: etsen van Amersfoort.
- 1940 De Hof, Amersfoort, expositie ‘Amersfoort zoals het was’ van G. Veenendaal
- 1941 Consthuis Sint Joris, Amersfoort
- 1948 Consthuis Sint Joris, Amersfoort: expositie “De Elf Provinciën”, bestemd voor Hollanders in Amerika: werken van verschillende kunstenaars
- 1949 Consthuis Sint Joris, Hof 7, Amersfoort: etsen, onder andere de Toren, de Kei
- 1959 Huis van de Amersfoortse Gemeenschap, Amersfoort: eretentoonstelling ter gelegenheid van zijn 75^e verjaardag
- 1964 Museum Flehite, Amersfoort: eretentoonstelling ter gelegenheid van zijn 80^e verjaardag
- 1988 Museum Flehite, Amersfoort: groepstentoonstelling

Harting was ook in exposities in andere steden aanwezig¹⁸. Na 1950 ging het echter vooral om retrospectieve tentoonstellingen; nieuw werk werd toen niet meer getoond.

- 1910 Militiezaal te Amsterdam, Singel 423, organisator onbekend: tekeningen en etsen, verder werken van Van Weezel Errens
- 1910 Zaal ‘Souvenir des Montagnards’, Tilburg
- 1911 Kunstzaal te Renkum, georganiseerd door de Kunstvereniging “Pictura Veluvenensis”: etsen (vier ervan werden verkocht)
- 1912 Stedelijk Museum Amsterdam, titel “De vierjaarlijkse”, een grote expositie van 1539 kunstwerken, onder andere etsen. Ook waren er werken van de Amersfoorter Johan Birnie.
- 1926 Kunstzaal te Renkum, georganiseerd door de Kunstvereniging “Pictura Veluvenensis”
- 1938 Reeker, Haarlem
- 1939 De Doelen, Groningen
- 1940 Pictura, Groningen
- 1940 Rijksmuseum, Amsterdam, Kunst van heden
- 1940 Artibus Sacrum, Arnhem
- 1942 Museum Boymans, Rotterdam: Onze grafiek van heden
- 1948 Hotel Hamdorff, Laren
- 1954 Huis van Looy, Kleine Houtweg 103, Haarlem: eretentoonstelling ter gelegenheid van zijn 70^e verjaardag: etsen en tekeningen, totaal 75 werken
- 1960 Kunstcentrum Bloemenheuvel, Bloemendaal
- 1964 Frans Hals Museum, Haarlem: expositie ter gelegenheid van zijn 80^e verjaardag
- 1964 Museum Van Loon, Keizersgracht 672, Amsterdam: eretentoonstelling ter gelegenheid van zijn 80^e verjaardag
- 1964 Huis van Looy, Haarlem: expositie ter gelegenheid van zijn 80^e verjaardag
- 1983 Het Oude Slot, Heemstede: grafisch werk, omvattend stadsgezichten, landschappen, portretten en bloemen, totaal 90 stuks
- 1990 Openbare Bibliotheek, Heemstede: etsen

Krantenartikelen noemen Hartings naam veelvuldig bij verkooptentoonstellingen (onder andere kunsthandel Leffelaar in Haarlem), en bij exposities in het buitenland waarbij Nederlandse kunst werd gepropageerd: Spanje 1911, Mexico 1916, Schotland 1923, Duitsland 1929, Nederlands Indië 1937 en 1941, Israël 1952, Engeland 1957.¹⁹

¹⁶ *De Tijd, godsdienstig-staatkundig dagblad*, 16 september 1942. ¹⁷ *Nederlandse Prentkunst 1840-1940*, uitg. De Tijdstroom, Lochem, 1983.

¹⁸ Documentatie van Beeldende Kunst in Noord-Holland; website artindex.nl/noordholland. ¹⁹ Koninklijke Bibliotheek, website Delpher.